

Umulige unger (Kronik bragt i Politiken den 20. juni 2005)

Forfattere:

Lektor i psykologi, Marte meo supervisor Allan Stevn Bach, Skipper Clement Seminarium, Ålborg.

Lektor i psykologi, Marte meo supervisor og forfatter Jytte Birk Sørensen, Ålborg

Socialpædagogisk Seminarium.

Børn optager os alle! De fortolkes ofte af medierne ud fra de vanskeligheder, de påfører forskellige instanser. Der er udsendelser, hvor overskriften lyder: *"Hjælp vi skal have barn"* eller *"De pokkers unger"* og her i 2005 er der børn, som defineres som umulige børn. Børnene beskrives som værende udenfor pædagogisk rækkevidde; og stemples som asociale og undervisningsuegnede af professionelle. Kuren for den slags børn er ofte disciplin, irettesættelser og eksklusion, en medicin de selv samme børn ofte har fået i overdoser og måske af samme grund har udviklet en selvbeskyttende resistens imod.

Fra mange sider er det tydeligt dokumenteret, at mange voksne har svært ved at se barnets perspektiv og afstemme deres myndighed i forhold til dette. Barnet ses ikke som et menneske, der på menneskelig vis reagerer på de udviklingsvilkår, det tilbydes. Barnet ses som et asocialt og udannet væsen, som skal rettes til og indordne indenfor nogle udviklingsrum, som ofte er i modstrid med dets grundlæggende behov. Set fra et børneperspektiv må det unægteligt gøre indtryk og skabe forvirring, at betydningsfulde voksne ofte fremtræder, som bekymrende, bebrejdende og beklagende rollemodeller.

Børn har altid været i fokus, men oftest ud fra et bekymrings- og belastningsperspektiv. Tilbage i 40'erne skrev man om, hvordan forældre, pædagoger og lærere var mere optagede af besværlighederne ved at omgås børn, frem for at fokusere på glæderne, mulighederne og udfordringerne i samværet. Pædagogen Anne Marie Nørvig skrev i 1942: *"Dette er ikke barnets århundrede, der har aldrig været så mange Forbud som nu. Det gale er ikke, at Børn må alt, hvad de vil – det gale er, at der er så meget de ikke må"*.

Hvor står vi så i dag? På overfladen er de mange forbud konverteret til tilbud. Stikker vi spaden dybere er de mange tilbud defineret og udformet af voksne; og ofte ud fra et rationelt og samfundsøkonomisk voksenperspektiv. Altså tilbud defineret og formuleret på baggrund af samfundets behov for pasning, opdragelse og undervisning, og de kan med Per Schultz Jørgensens formulering kaldes for: *"den børnevenlige iscenesættelse"*. Erik Sigsgaard formulerer den samme problematik således: *"Vi anbringer børnene under forhold, hvor der er mange regler og restriktioner, som de pr definition ikke kan overholde, fordi de er børn.Man laver jo regler for alt. Hvornår man skal spise. Hvornår man må tale. Hvornår man må lege ude. Og inde. Og alle børn skal gøre det samme på samme tidspunkt."*

Alligevel er det børnene, der bliver gjort til syndebukke, når de reagerer mod en tilværelse, der ikke tager højde for deres udviklingsbehov og integritet. Så måske er det stadig sådan - ganske vist iklædt den børnevenlige iscenesættelse, at børn skal ses; men ikke høres og langt mindre respekteres.

I serviceloven og folkeskoleloven er der formuleret en række udviklingsmål, som lærere, forældre og pædagoger i samarbejde skal sikre, at barnet udvikler. Det drejer sig om bla selvværd, sociale

kompetencer, medbestemmelse og selvstændighed. Et er lovens formuleringer, noget andet er praksisudøvelsen. Her er mange faktorer i spil. Det drejer sig blandt andet om, hvilke midler og rammer daginstitutioner og skoler har for efterleve lovens fordringer. Her har der gennem de seneste år været markante nedskæringer, så arbejdspresset og ikke mindst muligheden for at yde en kvalificeret pædagogisk indsats i forhold til børn med trivselsvanskeligheder er blevet markant forringet. Mange institutioner må trods gode intentioner affinde sig med en overlevelsespædagogik. Eksempelvis er det er ikke ualmindeligt i en skolefritidsordning, at der er 150 børn, hvor 8 – 10 voksne skal sikre en kvalificeret og individuel pædagogisk indsats. Det bør derfor ikke være overraskende, at intentionerne om en individualiseret og udviklingsstøttende pædagogik i praksis nu ofte bliver karakteriseret som **rå pasning**.

Det handler om politiske prioriteringer, som er en voksenopgave. Det smertefulde er, at børnene bliver både ofre og syndebugke for de politiske prioriteringer. I særdeleshed de børn, der ikke trives med de udviklingsvilkår, de tilbydes såvel ude som hjemme. De stemples som umulige, asociale og undervisningsuegnede. En stempling som repræsenterer en meget individualiseret og unuanceret forklaring på barnets vanskeligheder. Barnet ses alene som årsagen til problemet. Når barnets vanskeligheder primært fortolkes ud fra dets egne dispositioner og adfærd, er der stor risiko for, vi overser den væsentligste udviklingsfaktor i barnets opvækst: nemlig kontakten med de nære voksne og deres betydning for barnets udviklingsrum og behov. Kontakt handler både om kvalitet og kvantitet. Udviklingsstøttende kontakt er forudsætningen for en harmonisk og sund udvikling.

Barnet kommer til verden som et socialt individ med kompetencer for at tilknytte sig og kommunikere. Barnet kommunikerer i form af handlinger, følelser og lyde, og den respons det får på sin kommunikation får betydning for dets selvudvikling. Barnet formes og udvikles gennem de relationer, det bliver en del af. Det vil sige, at vi principielt ikke kan tænke barnet som en isoleret størrelse, men vi skal medtænke og inddrage barnets relationer og udviklingsrum. Det samme gør sig gældende, når vi skal forklare udviklings- og trivselsvanskeligheder. Barnets relationer skal inddrages i analysen og udredningen af dets vanskeligheder, og så kan vi som voksne ikke unddrage os ansvaret.

Mange undersøgelser viser, at børn, der trives og gerne vil lære nyt, får masser af udviklingsstøttende voksenkontakt; hvorimod børn med vanskeligheder får begrænset udviklingsstøttende kontakt, men til gengæld mange skældud og irettesættelser. Gentagne afvisninger, skæld ud og irettesættelser hæmmer og krænker selvværdet, selvtilliden og ikke mindst glæden og modet til at lære.

En anden væsentlig faktor er de udviklingsrum, vi som samfund stiller til rådighed. Som nævnt har området været udsat for markante nedskæringer, som uvilkaarligt må føre til store betænkkeligheder om, hvorvidt det overhovedet er muligt at leve op til servicelovens og folkeskolens intentioner. Vi ved mange kæmper en daglig kamp for at skabe kvalitet i børns liv; på trods af dårlig løn, stærkt begrænsede muligheder for efteruddannelse, begrænset prestige og status i arbejdet med børn (på trods af, at de er vores vigtigste ressource). Men også her bliver børnene gjort til syndebugke og ofre for de politiske prioriteringer. Det er børnene, der udgør problemet, og ikke de rammer vi som samfund tilbyder dem.

Rammer handler både om det fysiske og psykiske miljø. De er på mange måder mangelfulde, og i betragtning af, at vi er et af verdens rigeste lande, har vi god grund til at have røde øre. Den erklærede børnevenlige iscenesættelse udformes i stor udstrækning på de voksnes præmisser, og de børn, der ikke magter at indfri de erklærede mål stemples og i værste fald udstødes fra nærende udviklingsmiljøer. At det er på tide at gøre noget andet kan blandt andet ses i stigningen af psykisk

syge børn. I en rapport fra Amtsrådsforeningen fremgår det, at antallet af børn i behandling på 8 år er steget fra 2.063 til 10.675, en stigning på 417%! Dette bør bekymre!

Vi lever i et videnssamfund, og vi ved meget om, hvordan børn kan udvikle de dannelseskriterier, som serviceloven og folkeskolelovens formulerer og samfundet efterspørger. Vi ved derud over meget om, hvordan vi kan forebygge og behandle børn med trivselsvanskeligheder, og vi kan med sikkerhed sige, at vi kan afhjælpe et barn med trivsels- og udviklingsvanskeligheder. Så spørgsmålet er ikke om vi kan, men snarere om vi vil? Vi mangler ikke videnskompetencer, men viljeskompetencer.

Såvel menneskeligt som økonomisk er der meget at opnå, såfremt vi for alvor inddrager og anvender den nyeste udviklingspsykologiske forskning og metodik om, hvad der fremmer børns trivsel eller mangel på samme.

I dag ved vi, at barnet er et socialt individ med individuelle egenskaber i form af temperament, køn, behov, intentioner, følelser og potentialer. Vi ved, at samspilskvaliteten mellem barnet og dets omsorgspersoner er den vigtigste udviklingsfaktor. Det er derfor vigtigt, at omsorgsudøveren ser verdenen fra barnets perspektiv og kan følge og bekræfte dets intentioner, behov og følelsesmæssige tilstande. Denne samspilsform udvikler og vitaliserer barnets selvværd og selvtillid og skaber de fundamentale betingelser for lysten og modet til at lære.

Det er denne form, der skal videreudvikles gennem opvæksten og udgør dynamoen for en meningsfyldt menneskelig udvikling og læring.

Barnet kan som nævnt tage initiativer og den måde, hvorpå omsorgspersonen responderer på dets initiativer får betydning for barnets oplevelse af sig selv og andre og læringsiver. I den sunde udvikling foregår det ved, at barnet oplever sig mødt, set, respekteret, anerkendt, og hvor samspillet mellem voksne og barnet har været domineret af udviklingsstøttende og mestringsfremmende responser på barnets gøren og væren.

Eksempelvis den 9 årige dreng, som meget opgivende og beklagende henvender sig til læreren: "Jeg kan ikke finde ud af det med bogstaver, jeg kan ikke stave til ansigt". Læreren svarer beroligende: "Nåh skal vi prøve sammen. Hvordan tror du? Drengen tænker sig lidt om, hvorefter han begynder: "Ansigt" og kigger lidt usikkert op på læreren. Læreren svarer: "Kunne du bytte k med et andet bogstav?" Drengen tænker en tid og svarer smilende: "g" og læreren smiler tilbage og siger: "Se du kunne jo godt, det var flot stavet".

Det er vores erfaring, at mange af de såkaldte umulige børn har begrænsede erfaringer med at få positive responser på deres initiativer. Det kan skyldes flere ting:

- De fremkalder ofte en respons som genspejler deres egen oplevelse af uformåen
- De mestrer generelt meget lidt, hvilket reducerer omfanget af ros og positive bekræftelser
- De iscenesætter såvel i adfærd og kontaktmåder, de internaliserede modeller for, hvordan mennesker er sammen. Det vil sige, at børn der kontinuerligt udsættes for korrektioner, afvisninger, irettesættelser og skæld ud, desværre også forventer sig en sådan respons. Børn, der skældes ud og afvises, vil udvikle lavt selvværd, selvtillid, socialitet, som naturligt vil influere på såvel engagement og læringslyst i skolen, da usikkerheden på, hvem man er uvægerligt vil hæmme den naturlige lyst til udfoldelser og udfordringer.

Det er en velkendt tese, at mennesker ikke kan ændre sig i et negativt defineret felt, og det er vores erfaringer, at det netop er mange "umulige" børns vilkår. De får typisk en tilbagemelding på sig selv om, at de burde være anderledes. Der er meget fokus på, hvad de ikke kan, og hvor de fejler. Det vil skabe udviklings- og trivselsvanskeligheder, som kan udvikle sig til normløshed,

identitetsforvirring og asocialitet. Læringsiver og udfordringslyst er betinget af, at verden repræsenteret af voksne opleves som et rart og trygt sted at befinde sig i og ikke mindst i oplevelsen af at have en positiv forventning til sig selv og andre.

I dag findes der flere samspilsmetoder, som er udformet til at skabe et bedre samspilsrum for børn med vanskeligheder. En af dem er Marte meo metoden. Metoden er en mestringsmetode, som fokuserer på de udviklingsstøttende elementer i samspillet mellem den voksne og barnet. Den voksne kan være forældre eller professionel omsorgsudøver.

Marte meo betyder ved egen kraft og er netop udsprunget af den nyeste udviklingspsykologiske forskning, hvor bla synet på barnets natur har ændret sig markant. Marte meo metoden anvender videooptagelser af almindelige samspilssituationer, hvor samspillet analyseres ud fra enkle veldefinerede og operationelle samspilsprincipper, som karakteriserer et udviklingsstøttende samspil, også kaldet Marte meo principperne. Det er samspilsprincipper, som vi ved fremmer både selvværd, socialitet og lysten til at lære og udfordre sig selv, og som netop kan kvalificere flere af de dannelseskriterier som er formuleret i serviceloven og folkeskoleloven..

De fem Marte meo principper, som samspillet analyseres ud fra betegnes som følgende:

- Følge barnets initiativer; herigennem lærer vi barnets perspektiv og univers at kende. Vi kan kun respektere den anden for retten til at være sig selv ved at følge initiativ.
- Positiv bekræfte barnets initiativer; herigennem fremmer vi barnets selvværd og selvtillid, sociale kompetencer og samarbejdsvilje.
- Benævne egne og barnets initiativer; herigennem lærer barnet at anvende sproget aktivt. Når den voksne benævner, hvad barnet skal gøre skabes der tryghed og forudsigelighed, som er vitalt for opgaveløsning og mestring.
- Turtagning, herigennem udvikler barnet de sociale spilleregler. Når vi skiftes til at tage ture udvikles dialogen og dermed kendskabet til hinanden.
- Positiv ledelse; den voksne har ansvaret for at lede samspillet positivt. Dette indbefatter, at den voksne i samspillet og særlig i opgaveprægede situationer vægter: kontakten, en god følelsesmæssig stemning og strukturerer opgaven, så den matcher barnets kompetencer for mestring. Positiv ledelse fokuserer på tilbud frem for forbud, på det der lykkes frem for det der mislykkes og på muligheder frem for begrænsninger.

Ved hjælp af videooptagelser er det muligt at identificere et barns udviklingsbehov og trivselsvanskeligheder, og det er også muligt at se barnets ressourcer og udviklingsbestrebelse. Det "umulige barn" er ikke kun umuligt, men vi kan som voksne have en tendens til kun at se barnet i et snævert og selvbekræftende perspektiv, hvilket vil begrænse dets udviklingsmuligheder. Det "umulige" barn har behov for at blive respekteret og anerkendt for sin eksistens og få langt flere positive responser på, hvad det **kan** frem for, hvad det **ikke kan**. Her kan videooptagelser være et hjælperedskab til at skærpe opmærksomheden på, hvad barnet faktisk kan og hermed fremme både selvværd, socialitet og læringslyst.

I dag ved vi, at psykisk sundhed og trivsel skabes i de samspilsmiljøer, børnene tilbydes. Vi ved endvidere, at mønsterbrydning fremmes i samspillet med betydningsfulde voksne, når de voksne støtter barnets selvværd og tilbyder sig som en tillidsfuld og autentisk voksen. Såvel menneskeligt som økonomisk vil det være langt mere profitabelt at have øje for mulighederne hos de "umulige" børn og som sidegevinst kan vi få større blik for det meningsfulde, glæderne og vitaliteten i samvær med børn.